

Spis treści

Paweł Bielawski, Rachunkowość podmiotów nie zorientowanych na zysk sektora niepublicznego w świetle niektórych teorii, regulacji i praktyk z dwudziestolecia 1975-1995

Anna Ćwiakala-Małys, Wioletta Nowak, Wielowymiarowa analiza koszty-wolumen-zysk (CVP) w sytuacji niepewności

Beata Dratwińska-Kania, Sterowanie ryzykiem w banku perspektywa rachunkowości

Artur Hołda, Wojciech Nowak, Systemy ekspertowe z logiką rozmytą w zarządzaniu ryzykiem badania sprawozdań finansowych

Lucyna Kopczyńska, Odpowiedzialność za zagrożenie kontynuacji działania przedsiębiorstwa i skutki zagrożenia

Cyryl Kotyla, Zabezpieczające instrumenty finansowe - wpływ zmiany prawa bilansowego w Polsce na wybrane aspekty zabezpieczeń

Sławomir Sojak, Teoria ograniczeń a ceny transferowe

Anna Szychta, Zarys rozwoju planów kont w Polsce

Ze współpracy z zagranicą

Klaus Lüder, Badania porównawcze w zakresie rachunkowości sektora rządowego w ostatnim dziesięcioleciu - osiągnięcia i problemy

Marceli Schweitzer, Ambiwalencja teorii rachunkowości: wartość dla akcjonariusza czy wartość dla interesariusza

Informacja dla autorów

Paweł Bielawski,
**Rachunkowość podmiotów nie zorientowanych na zysk sektora
niepublicznego w świetle niektórych teorii, regulacji i praktyk z dwudzie-
stolecia 1975-1995**

Streszczenie

W teorii i praktyce różnych dyscyplin występuje podział podmiotów na zorientowane na zysk i nie zorientowane na zysk. Podział ten sprawia wiele problemów. Duży wpływ na to ma trwający dynamiczny rozwój podmiotów nie zorientowanych na zysk oraz brak ujednoczenia aktów prawnych (w szczególności przepisów podatkowych z standardami rachunkowości).

Jedną z pierwszych dyscyplin ekonomicznych, która wprowadziła podział podmiotów na zorientowane na zysk i nie zorientowane na zysk była rachunkowość. Ramy koncepcyjne amerykańskiej rachunkowości finansowej opublikowane przez FASB naświetlają elementy sprawozdań finansowych oraz cele sprawozdawczości finansowej podmiotów nie zorientowanych na zysk. Rachunkowość przy takim podejściu można zdefiniować jako naukę społeczną stosowaną, zajmującą się pomiarem wielkości ekonomicznych w podmiotach zorientowanych na zysk i nie zorientowanych na zysk.

Jednym z podstawowych celów rachunkowości jest pomiar wyników działalności gospodarczej w podmiotach zorientowanych na zysk i nie zorientowanych na zysk. W podmiotach nie zorientowanych na zysk rachunkowość zajmuje się pomiarem nadwyżki pieniężnej netto. Strukturę rachunkowości podmiotów nie zorientowanych na zysk można naświetlić w trzech aspektach: funkcjonalnym, przedmiotowym i formalnym.

**Accounting for non-public sector not-for-profit entities in the light of
some theories, regulations and practices in 1975-1995**
Summary

The distinction between profit and non-profit organisations existing in the theory and practice of various causes many problems. The dynamic development of non-profit organisations and the lack of unified tax and accounting law are the reasons for these problems. The accounting theory was the first to introduce the distinction between profit and non-profit organisations. The conceptual framework of the American financial accounting published by FASB explains the elements of financial reports and the aims of financial reporting of non-profit organisations. Under this approach accounting can be defined as an applied social discipline focused on measuring the results of business activities in profit and non-profit organisations. In non-profit organisations accounting concentrates on measuring the net cash surplus. The structure of non-profit organisations accounting can be explained in its three aspects: functional, objective and formal.

Anna Ćwiakała-Małys, Wioletta Nowak,

Wielowymiarowa analiza koszty-wolumen-zysk (CVP) w sytuacji niepewności
Streszczenie

W artykule przedstawiono sposób obliczenia prawdopodobieństwa osiągnięcia zysku na określonym poziomie (w tym również zysku zerowego) w przedsiębiorstwie produkującym *i*-ty asortyment, przy założeniu że wielkość produkcji *i*-tego asortymentu ma rozkład normalny. Ponadto, określono prawdopodobieństwo osiągnięcia danego poziomu marży bezpieczeństwa *i*-tego asortymentu, czyli prawdopodobieństwa, że przedsiębiorstwo nie będzie ponosiło strat, jeżeli przychody ze sprzedaży *i*-tego asortymentu obniżą się o procent równy wartości marży bezpieczeństwa.

Cost-volume-profit analysis for a multiproduct company under uncertainty
Summary

This paper presents the way of counting the probability of getting the given profit's level (and the profit equals zero) in a firm which produces *r*-th assortment, under condition that quantity of *i*-th assortment has the normal distribution.

Moreover, the probability of getting the given level of the margin of safety of *i*-th assortment is described.

Beata Dratwińska-Kania,
Sterowanie ryzykiem w banku perspektywa rachunkowości
Streszczenie

Ryzyko zakłóca oczekiwany przebieg procesów ekonomicznych, powodując ujemne odchylenie od wzorca. Aby podmiot gospodarczy mógł funkcjonować w warunkach ryzyka, powinien stosować zabezpieczenia osłaniające przed negatywnymi skutkami realizacji ryzyka. Budowa systemów o wysokiej niezawodności działania związana jest z tworzeniem rezerw. Artykuł poświęcony jest teorii rezerwacji z perspektywy rachunkowości banku.

Risk Regulation at the Bank - an Accounting Perspective
Summary

Expected run of economic processes is disturbed by risk what causes negative deviation from pattern. To act under circumstances with risk, each organization should make protections against negative outcomes of risk. Building of systems with high reliabilities of effect is connected with creation of reserves. The article presents the theory of reservation from point of view of bank accounting.

Artur Hołda, Wojciech Nowak,
Systemy ekspertowe z logiką rozmytą w zarządzaniu ryzykiem badania
sprawozdań finansowych
Streszczenie

Zarządzanie ryzykiem badania sprawozdania finansowego w trakcie jego planowania i wykonywania jest obecnie traktowane jako jedno z podstawowych zadań biegłego rewidenta. W artykule przedstawiono podstawowe zasady planowania i przeprowadzania badania sprawozdania finansowego opartego na kontroli ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem tych jego aspektów, które predysponują go do zautomatyzowania za pomocą systemów ekspertowych. Przedstawiono także przesłanki zastosowania systemów ekspertowych z logiką rozmytą jako narzędzia przy badaniu sprawozdań finansowych oraz omówiono najważniejsze cechy tych systemów, uwzględniając zwłaszcza te z nich, które stanowią o ich przewadze nad innymi systemami w przedstawionym zastosowaniu.

Zaproponowano też budowę konstrukcji systemu ekspertowego z logiką rozmytą, dostosowanego do zastosowania przez biegłych rewidentów w procesie planowania badania ukierunkowanego na kontrolę ryzyka.

Expert systems with fuzzy logic in audit risk management.

Summary

The audit risk management in audit planning and executing is currently considered to be one of the most important tasks in auditors' work. In this paper, basic principles of risk-driven audit planning and executing are presented, emphasizing the aspects that facilitate computerization by means of expert systems. The purpose of this study is to describe the circumstances of the fuzzy expert systems' use as a tool in auditors' work and to discuss these systems' key characteristics and their advantages over other systems. In addition, the fuzzy expert system that helps in risk-based audits is outlined.

Lucyna Kopczyńska,
Odpowiedzialność za zagrożenie kontynuacji działania przedsiębiorstwa i
skutki zagrożenia

Streszczenie

Celem opracowania było syntetyczne zaprezentowanie odpowiedzialności za zagrożenie kontynuacji działania oraz przedstawienie jego skutków. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, odpowiedzialność za prawidłowe sporządzenie sprawozdania finansowego, a także za zasadność przyjęcia założenia kontynuacji działalności, spoczywa na kierownictwie jednostki. Ponieważ ocena kierownika może być subiektywna, istotną rolę w informowaniu o kontynuacji działalności ma biegły rewident.

Przyczyny zagrożenia kontynuacji działania można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne. Wczesne rozpoznanie zagrożenia kontynuacji działania pozwoli zniwelować przyczyny o charakterze wewnętrznym.

Istotną rolę w przewidywaniu zagrożenia kontynuacji działania spełnia bieżąco prowadzona analiza finansowa. Do oceny można wykorzystać nie tylko metody tradycyjne, ale również wielowymiarową analizę dyskryminacyjną.

Going concern in jeopardy - responsibility and consequences

Summary

The aim of this paper is synthetic presentation of the problem of responsibility in a situation when an enterprise's continuing in operational existence is threatened, and discussion of the effects of such a situation. Under current regulations it is the manager of a business entity that is responsible for proper preparation of financial statements and validity of assuming the enterprise to be a going concern. As the manager's assessment may be biased, the auditor has a major role in providing reliable information on the validity of a going concern assumption. Causes of future operation of an enterprise being endangered may be classified into internal and external. Early recognition and diagnosing of threats makes possible elimination of internal causes. Continuous up-to-date financial analysis plays an important role in predicting possible threat to an enterprise's continuing in existence. Not only traditional methods but also a multidimensional discriminant analysis may be used for this purpose.

Cyryl Kotyla,

Zabezpieczające instrumenty finansowe - wpływ zmiany prawa bilansowego w Polsce na wybrane aspekty zabezpieczeń
Streszczenie

W ciągu ostatnich trzydziestu lat znacznie wzrosło wykorzystywanie instrumentów pochodnych. Firmy uświadomiły sobie, iż - oprócz konkurencji na rynku - na ich sytuację finansową wpływają bezpośrednio także zmiany kursów walutowych, cen na rynkach towarowych oraz zmiany stóp procentowych. W celu przeciwdziałania temu zagrożeniu firmy zaczęły wykorzystywać finansowe instrumenty zabezpieczające jako narzędzie przeciwdziałania zmianom na rynkach finansowych.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wiele z firm wykorzystywało instrumenty finansowe typu forwards, futures, options, które były znane już od szeregu lat. Pojawiły się również nowe rodzaje kontraktów, np. swaps, floor, FRA, swaptions etc. Równocześnie, ponieważ derywaty stanowią narzędzie bardzo niebezpieczne same w sobie, sytuacja ta doprowadziła wiele podmiotów do bankructwa.

Największym problemem związanym z wykorzystywaniem instrumentów pochodnych był fakt, iż zgodnie z obowiązującymi w tamtych czasach standardami rachunkowości, nie było możliwości zaprezentowania w sprawozdaniach finansowych aktualnej wartości kontraktów tak długo, jak nie pojawiał się ostateczny zysk lub strata na kontrakcie, co dla udziałowców stanowiło duże opóźnienie.

Po wielu latach presji, *International Accounting Standards Committee*, *Financial Accounting Standards Board*, *Accounting Standards Board* stworzyły nowe standardy, z których najważniejsze to: IAS 32 & 39, FRS 13, FAS 133. Polska ustawa o rachunkowości także uległa nowelizacji i wejdzie w życie, w części dotyczącej instrumentów finansowych, z dniem 1 stycznia 2002 r.

Nowe podejście rachunkowości do instrumentów pochodnych jest zawile i skomplikowane same w sobie, jak również wymaga przeprowadzenia zmian w innych, aktualnie funkcjonujących obszarach działalności podmiotów takich, jak System Zarządzania Ryzykiem, Informatyczne Systemy Wspomagające Zarządzanie, a także kontroli wewnętrznej, procedurach przeprowadzania audytu i in.

W artykule zostały opisane wybrane aspekty Systemów Zarządzania Ryzykiem i Informatycznych Systemy Wspomagające Zarządzanie, których zmiany są niezbędne dla ich zgodności z wymaganiami nowych standardów rachunkowości.

Summary

Derivatives - the change in the accounting treatment in Poland and its influence on some aspects of hedging process

In the last thirty years uses of derivatives have growth significantly. Companies realised that besides direct competitors, changes in currency exchange rates, commodity prices as well as interest rates directly influence their financial position on the market. To avoid such a risk companies have started to use derivatives as a tools against changes on financial markets.

During the period of 70's and 80's many entities used financial instruments like forwards, futures, options, which were well known for many years, as well as new kind of contracts have been developed e.g. swaps, floor, FRA, swaptions, etc. On the other hand, as derivatives are very risky business themselves, this

situation led many of firms to bankruptcy.

The most complicated issue connected with derivative activities was the fact, that according to the past accounting standards, there was no possibility to present in financial statements the current value of derivative contracts as long as final profit or loss didn't appear in reality, which was obviously too late for shareholders.

After a few years of big pressure accounting bodies like International Accounting Standards Committee, Financial Accounting Standards Board, Accounting Standards Board set up new standards, in which the most important are: IAS 32 & 39, FRS 13, FAS 133. Polish Accounting Act has also been changed and the new one will be in force, in part which regulates financial instruments, starting from January 1st 2002.

New accounting treatment for derivatives is difficult and complex itself but it also requires some changes to be done in other areas of entities which currently function, like Risk Management System, Management Information System, internal control, audit procedures, etc.

This article focuses on some aspects of Risk Management System and Management Information System which require some changes for successful compliance with new standards.

Stawomir Sojak,
Teoria ograniczeń a ceny transferowe
Streszczenie

Teoria ograniczeń i związana z nią rachunkowość przerobu jest przedmiotem zainteresowania literatury z zakresu rachunkowości. Wzrasta liczba książek poświęconych temu zagadnieniu. Rachunkowość przerobu staje się ważnym narzędziem podejmowania decyzji menedżerskich zwiększających efektywność działania podmiotów gospodarczych.

Artykuł prezentuje współzależności między teorią ograniczeń a ustalaniem poziomu cen transferowych. Rozpatrywane są w nim przykłady pokazujące wpływ poziomu cen transferowych oraz występowania wąskich gardeł u dostawcy i odbiorcy na zysk poszczególnych centrów i całego przedsiębiorstwa.

Theory of Constraints and Transfer Pricing
Summary

Theory of Constraints (TOC) and Throughput Accounting (TA) connected with it has become a subject of interest in accounting literature. A number of books devoted to the subject has been increasing. TA has become an important measurement and decision making tool increasing effectiveness of business entities. The paper demonstrates codependency between TOC and establishing levels of transfer pricing. The article presents examples of the influence of transfer pricing as well as bottlenecks that deliverers and consumers face for the profit of individual centers and the whole company.

Anna Szychta,
Zarys rozwoju planów kont w Polsce
Streszczenie

Ważną rolę w rozwoju rachunkowości w Polsce po II wojnie światowej odegrały plany kont. W okresie centralnego sterowania gospodarką narodową rachunkowość uspołecznionych jednostek była oparta na ujednoliconych rozwiązaniach. Wyrazem tego był m.in. obowiązek prowadzenia rachunkowości według jednolitych lub typowych planów kont, stosunkowo często zmienianych lub modyfikowanych.

Transformacja polityczna i gospodarcza w Polsce po 1990 r. wywołała ogromne zmiany w zakresie prawnych regulacji rachunkowości, zmierzających do zmniejszenia ich liczby i różnorodności. Zgodnie z nowymi przepisami, większość jednostek gospodarczych sama opracowuje zakładowe plany kont, dostosowując je do potrzeb rachunkowości finansowej i zarządczej.

Celem niniejszego opracowania jest syntetyczne przedstawienie przyczyn i skutków kolejnych reform polskich planów kont oraz obecnie stosowanych zasad formułowania zakładowych planów kont.

Evolution of Charts of Accounts in Poland in Outline
Summary

Charts of accounts have played a vital role in the development of accountancy in Poland since the Second World War. In the period of the centrally-run economy the accounting of enterprises was based on uniform requirements. They included, among other things, the obligation to conduct accounting according to uniform or standard charts of accounting, which were frequently changed or modified temporarily. The radical political and economic transition in Poland after 1990 brought about changes to legal rules regulating accountancy. The changes aimed to reduce their number and complexity. Under the new legislation most of business entities develop individually their own plans of accounts which are best suited to financial reporting and management accounting purposes. This paper aims to give a synthetic presentation of the causes and effects of successive reforms of Polish plans of accounts as well as current practice concerning individual enterprise accounting plans.

Klaus Lüder,
Badania porównawcze w zakresie rachunkowości sektora rządowego w
ostatnim dziesięcioleciu - osiągnięcia i problemy
Streszczenie

Artykuł podsumowuje wyniki badań w dziedzinie porównawczej rachunkowości rządowej, przeprowadzonych przez członków CIGAR w ubiegłej dekadzie. Efektem działania tej grupy jest duża liczba teoretycznych i empirycznych badań na polu badawczym, które wcześniej nie istniało. Organizacja CIGAR powstała w odpowiedzi na początkowe, podejmowane w skali światowej, próby międzynarodowej standaryzacji rachunkowości rządowej.

Zakres tematyczny niniejszego artykułu jest ograniczony do przedstawienia wariantów modelu uwarunkowań sytuacyjnych, jego zastosowań oraz związanych z nim problemów. Omówiono kolejne wersje pierwotnego modelu, opracowanego przez K. Liidera oraz sformułowano postulaty dla przyszłych kierunków badawczych w tym obszarze.

Na zakończenie artykułu podsumowano osiągnięcia grupy CIGAR oraz przedstawiono w zarysie jej zamierzenia na przyszłość.

Research in comparative governmental accounting over the last decade -
achievements and problems
Summary

This paper sums up researches into comparative governmental accounting carried out by the CIGAR community over the last decade. The activity of this group has resulted in a great number of theoretical and empirical studies in a research field that virtually did not exist before. The CIGAR network was established in response to the beginning worldwide attempts to inter-nationally standardize governmental accounting. The focus of the paper is restricted to the variants of the contingency model, its applications and problems. Successive versions of the initial model developed by Luder are presented and discussed and postulates for future research directions are formulated.

In the conclusion the achievements of the CIGAR group are summed up and prospects for the future are outlined.

Przekład z języka angielskiego:
mgr Elżbieta Marszał
Katedra Rachunkowości
Uniwersytet Łódzki

Marceli Schweitzer,
Ambivalencja teorii rachunkowości: wartość dla akcjonariusza czy wartość dla interesariusza
Streszczenie

Artykuł ten jest poświęcony złożonym relacjom między teorią a polityką rachunkowości. Po omówieniu ogólnej struktury i funkcji teorii rachunkowości autor przechodzi do analizy struktury i funkcji polityki rachunkowości, wyjaśniając sprzeczności występujące w kontekście interesów i celów wszystkich potencjalnych użytkowników informacji finansowych oraz ich wpływ na strukturę teorii rachunkowości. Następnie przedstawia różne podejścia (na poziomie przedsiębiorstwa i wyższym) do projektowania systemów sprawozdawczości zorientowanej na potrzeby użytkowników informacji finansowych.

Na zakończenie autor proponuje sposób rozwiązania problemu ambiwalencji teorii i polityki rachunkowości w przypadku różnych interesów i potrzeb potencjalnych użytkowników.

The Ambivalence of Accounting Theory between Shareholder and Stakeholder Value
Summary

The paper is devoted to the complex interrelationship between accounting theory and accounting policy. The author discusses the general structure and function of an accounting theory. Then he analyses the structure and function of accounting policy by explaining ambivalent points of view with regard to interests and objectives of possible users of accounting information, and the effects of these on the structure of accounting theory. After that, the author shows what approaches have hitherto been developed at firm level and beyond firm level to designing the external accounting systems that is objective-oriented (that is, related to the objectives of the users). In conclusion, he drafts a framework for the solution of the ambivalence of accounting theory and policy in the case of differing interests and objectives of potential users.

Przekład z języka angielskiego:
mgr Elżbieta Marszał
Katedra Rachunkowości
Uniwersytet Łódzki